

K İ T A P T A H L İ L İ

William M. Clarke and George Pulay : The World's Money, How it Works? London George Allen and Unwin Ltd. 1970.

Prof. Dr. Avni ZARAKOLU

Milletlerarası para sisteminin bugünkü çalışma biçimini göstermek, Dünya para krizinin anlaşılmasını kolaylaştırmak maksadiyle kaleme alınmış olan bu kitapta milletlerarası ödemelerin dayandığı temel prensipler ve likidite sorunu herkesin anlayabileceği basitlikte anlatılmaktadır.

Yazara göre, milletlerarası ödeme sistemi eskiden olduğu gibi, bugün de esas itibariyle altına dayanmaktadır. 19 uncu Yüzyılda Sterlin'in altına dayalı bir para olması, İngiltere'nin güçlü bir ekonomiye sahip bulunması Sterlin'in milletlerarası ödemelerde kullanılan bir rezerv parası niteliği kazanmasına sebep olmuş, Londra Dünya ticaretinin finanse edildiği bir merkez haline gelmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nda İngilterenin altın para sistemini terk etmesi, özellikle 1931 de İngiliz parasının nihai olarak altın esasından ayrılması Sterlin'in milletlerarası ödemelerde rezerv parası olma durumunun sarsılmasına sebep olmuş, İngiliz camiasına mensup milletler arasında Sterlin Bloku meydana getirilerek, hiç olmazsa bu memleketler arasında Sterlin'in rezerv parası olma durumunun korunmasına çalışılmıştır.

Sterlin milletlerarası rezerv parası olarak eski önemini yitirirken, yeni bir para, A.B.D. Doları milletlerarası rezerv parası payesine yükselmeye başlamış, New York mali merkez olarak Londra'ya rakip çıkmıştır. Gerçekten A.B.D.'nin ihracat ve ithalatının büyümesi, dış yatırımlarının artması Doların milletlerarası ödemelerde kullanılmasını teşvik etmiş, özellikle Dolar'ın 1934 devalüasyonundan sonra altına göre değerinin sabit tutulması, Amerikan Hazinesi'nin 1 ons

altın = 35 Dolar üzerinden altın alıp satmayı teahhüt etmesi Amerikan Doları'na milletlerarası alanda itimadın artmasına, Doların Dünya rezervleri içindeki payının Sterlin ve altın aleyhine gelişmesine sebep olmuştur.

Ancak Dolar yanında Sterlin milletlerarası rezerv parası olmakta devam etmiştir. Yapılan tahminlere göre, İkinci Dünya Savaşını izleyen yıllarda Dünya ticaretinin yarısı Sterlin'le ödenirken, 1965'te % 25 - 30'u Sterlin'le ödenmeğe başlanmış; Dolar'la ödemeler ise en az % 35 e yükselmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nda ve Savaş sonrası İngiltere'nin, 1950 den sonra A.B.D. nin dış ödemeler bilançosunda dengenin sağlanamaması diğer milletlerin elindeki Dolar ve Sterlin rezervlerinin kaynağı olmuş, fakat aynı zamanda Dolar ve Sterlin'e güvenin azalmasına zemin hazırlanmıştır.

Öte yandan 1958 e kadar yalnız Dolar altına ve diğer paralara karşı konvertibl olduğu için döviz üzerinde spekülatif işlemler son derece sınırlı, deviz kurlarının Milletlerarası Para Fonu tarafından kabul edilen % 1 aşağı ve yukarı hareket limitleri içinde sabit tutulması mümkün iken, 1958 den sonra Batı Avrupa memleketlerinin paralarını konvertibl hale koymaları sonucu durum değişmiş, dış ödemeler bilançosundaki açık ve fazlalık yanında spekülatif işlemlerin döviz kurları üzerindeki tazyiki artmış; paraları konvertibil olan memleketlerdeki faiz hadleri bu hareketlerde önemli bir rol oynamaya; özellikle büyük çapta ani kısa vadeli fon hareketleri problem olmaya başlamıştır.

Bu hal Savaştan beri uygulanan sabit döviz kuru sistemi aleyhine, dalgalı döviz kuru lehine tartışmalara yol açmış, dalgalı döviz kuru sisteminin paraların gerçek piyasa değerini ortaya çıkartarak, döviz üzerine spekülasyonu azaltacağı ve memleketlerin sabit döviz kuru sisteminde olduğu gibi, büyük ölçüde döviz rezervi buldurmağa mecbur olmayacakları tezi ileri sürülmüştür. Fakat dalgalı kur sisteminin milletlerarası ticareti olumsuz yönde etkilemesinden, hükümetlerin iktisadi politikalarında gereken disiplini sağlamalarını güçleştirmesinden de endişe duyulmuştur.

Bu hal milletlerarası likidite sorununu halletmek üzere alınan tedbirlerde etkili olmuş, bir yandan Avrupa merkez bankaları arasında karşılıklı kredi kolaylıkları gösterilmesi kararlaştırılırken, öte yandan Milletlerarası Para Fonu tarafından Özel Çekme Hakkı (Special Drawing Rights) adı altında yeni bir milletlerarası likidite imkânı yaratılmıştır. Örneğin IMF'in Eylül 1969 daki 20 inci yıllık toplantısında

1970-1972 yıllarında kullanılmak üzere 9.800 milyon Dolar tutarında Özel Çekme Hakkı (Kâğıt altın) kabul edilmiştir. Ayrıca sabit döviz kuru sisteminin aşağı ve yukarı hareket limitinin % 1 in üzerine çıkarılması gereği üzerinde durulmuştur.

Kitapta, 1971 de Amerikan Dolarının devalue, Alman, Japon, İsviçre, Hollanda ve Belçika paralarının revalue edilmesi, gibi son para ayarlamalarından önce yayınlanması nedeni ile, milletlerarası para sisteminin aldığı son şekil üzerinde bilgi yoktur. Fakat milletlerarası para sisteminin bugünkü duruma gelmesini hazırlayan gelişme ve milletlerarası ödemelerin dayandığı temel prensipler özlü bir şekilde tahlil edilmiş; bu arada Özel Çekme Hakkı'nın ve Avrupa Dolar Piyasası'nın işlemesi özlü olarak anlatılmıştır.